

Izveštaj sa redovne sednice Radne grupe Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 23

9. maj 2023. godine, Palata Srbija

Radna grupa Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 23 održala je redovnu sednicu 9. maja 2022. godine u Palati Srbija, posvećenu implementaciji obaveza Republike Srbije iz Poglavlja 23 sa fokusom na oblast osnovnih ljudskih prava. Sastanku su prisustvovala članice radne grupe i predstavnici Ministarstva pravde, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, Ministarstva za rad, zapošljavanje, socijalnu i boračku politiku, kao i predstavnici nezavisnih institucija – Zaštitnik građana, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Sednicu je otvorila koordinatorka radne grupe NKEU za Poglavlje 23, **Jovana Spremo** minutom ćutanja u čast nastradalih u OŠ Vladislav Ribnikar i selima u okolini Mladenovca. Ona je u uvodu istakla šta je radna grupa pratila u prvom kvartalu 2023. godine, posebno ističući usvajanje pravosudnih zakona i izbor istaknutih pravnika, pripremu strategije za borbu protiv korupcije i izbor Zaštitnika građana, kao i pitanje položaja osetljivih grupa. Navela je da je cilj ove sednice diskusija o osnovnim ljudskim pravima, sa posebnim osvrtom na zaštitu podataka o ličnosti kao i prava LGBTQ+ osoba.

Šef pregovaračke grupe za Poglavlje 23, **Branislav Stojanović**, govorio je o sastancima i radu Koordinacionog tela, i istakao je da je na poslednjem sastanku usvojen izveštaj za prvi kvartal, a zatim je dao kratak uvid u to šta je urađeno u njemu. Podsetio je da su 9. februara 2023. godine usvojeni nacrti seta pravosudnih zakona, ali da se čekalo na početak njihove primene sa izborom istaknutih pravnika. Istakao je važnost novog seta zakona i naglasio da će ubuduće sve što se bude dešavalo u pravosuđu, uključujući i izbor sudija i tužilaca biti u skladu sa novim propisima.

Dodao je da će se podzakonski akti usvajati u roku od godinu dana, te da ih je ukupno 45. Najvažniji su Sudski poslovnik i Pravilnik o upravi i javnom tužilaštvu. To su dva bazična akta za funkcionisanje, i imajući to u vidu Ministarstvo pravde je već započelo rad na njima. Takođe je i istakao značaj Nacionalne strategije za ostavriavanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela u RS. Stojanović je najavio da se Akcioni plan finalizira, da se čekaju mišljenja nadležnih institucija, i da se nada da će se usvojiti tokom maja meseca. Ova strategija će takođe biti obuhvaćena Sudskim poslovnikom.

Pored Strategije, nastavlja ce rad na centralnim i informacionim sistemima vezanim za pravosuđe, u pogledu digitalizacije sudova, javnih tužilaštava i zatvora.

U vezi sa borbom protiv korupcije, istakao je da se radi na novoj Nacionalnoj strategiji za borbu protiv korupcije. Rad na njoj treba da pokrije 11 rizičnih oblasti koje treba da budu uključeni u strategiju plus dve oblasti koji se horizontalno gledaju, a to su uzbunjivači i lobiranje. Do kraja juna se očekuje prvi nacrt strategije, da bi ostalo dovoljno vremena za kolektivnu diskusiju i unapređivanje, i da bi se ona konačno usvojila na kraju trećeg kvartala. Nastavljeni su i dijalozi između Vlade i Saveta za borbu protiv korupcije u cilju prevazilaženja određenih problema iz ovog potpoglavlja.

Stojanović je istakao i značaj Izveštaja o Prelaznim merilima od 2016. godine do 2022. godine,

naglasivši da je to prvi izveštaj u Srbiji koji je rađen za bilo koje pregovaračko Poglavlje. On je jedini koji će obuhvatati period od 6 godina, a svi sledeći će biti rađeni na godišnjem nivou. U kontekstu potpoglavlja o Osnovnim pravima u poslednjih godinu i po dana, navodi da je preko 10 strategija i akcionih planova je usvojeno, te da je u toku rad na strategijama i akcionim planovima za rodno zasnovano nasilje i za nacionalne manjine.

Zaštita podataka o ličnosti - Novi strateški okvir

Ana Toskić Cvetinović iz Partnera za demokratske promene Srbija, govorila je o procesima od značaja za zaštitu podataka o ličnosti. Kako je navela, ovo pravo dobilo je danas mnogo veći značaj nego u vreme kada su se zakoni koji se ove oblasti tiču pisani. Istakla je da povreda prava na privatnost obično dođe kao prethodnik povredi drugih prava ili kao posledica.

Kao ključne probleme navela je da Srbija još uvek nije započela ispunjenje obaveza usklađivanja sektorskih propisa sa *Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti*, da je sudska zaštita prava neefikasna, a pogotovo krivičnopravna, da ne postoji dovoljan nivo svesti rukovalaca podacima, kao i činjenicu da nije dovoljno razvijena svest građana koja su njihova prava, iako se radi na njihovoj edukaciji. Ove probleme je prepoznao nacrt Strategije za zaštitu podataka o ličnosti. Srž problema leži u tome što krivičnopravna zaštita nije efikasna, odnosno praksa u sudovima nije zaživela. Između 2015. godine do 2021. godine doneto je samo 5 pravnosnažnih presuda. Presuda je malo, a kazne niske, dok kazne koje plaćaju mediji ne utiču značajno na njihovo poslovanje.

U vezi sa građanskopravnom zaštitom, pre svega za povrede prava ličnosti na osnovu *Zakona o javnom informisanju*, navodi da je tu praksa dosta razvijenija. Međutim, problem je što iako postoji razvijena praksa Višeg suda, iako postoji predvidivost u pogledu visine kazne koja će biti izrečena, te kazne više nemaju zadovoljavajući efekat, pa se pojedinim medijima "isplati" da krše ova prava, jer kazne ne utiču na njihovo poslovanje u značajnoj meri. Nova Strategija predviđa unapređivanje postojećeg pravnog okvira, unapređenje prava građana u vezi sa obradom zaštite podataka o ličnosti, ali i veću produktivnost i konkurentnost tržišta. Navela je da je ovaj dokument bio na javnoj raspravi i da se čeka da ga Vlada konačno usvoji.

Prepoznata je potreba za unapređenjem pravnog okvira, pogotovo u pogledu obrade podataka o ličnosti u pitanju audio i video nadzora i obrade genetskih podataka. Potrebno je takođe i razdvojiti dva režima zaštite podataka o ličnosti koji su trenutno regulisani na način da su teški za čitanje i primenu, potrebno je unaprediti zaštitu prava, kao i povećati i kapacitete u pravosuđu u ovoj oblasti. Takođe, potrebno je ispitati kako dolazi do „curenja“ informacija iz institucija.

Kao bitne regulatorne procese tokom prošle godine izdvaja rad na *Zakonu o unutrašnjim poslovima*, dok je *Zakon o socijalnim kartama* počeo sa primenom 1. marta prošle godine, koji podrazumeva automatizovanu obradu podataka građana i primenu algoritma. Najveći problem ovog zakona jeste netransparentnost ovih procesa, što je jedno od osnovnih načela *Zakona o zaštiti podataka o ličnosti*. Prati se i rad na *Aktu o veštačkoj inteligenciji EU*, pogotovo pitanje prakse u pogledu razvoja vestacke inteligencije koje će biti zabranjene, naročito u javnom sektoru. Dobar korak je usvajanje etičkih smernica za veštačku inteligenciju. Trenutno se radi na izmenama *Zakona o informacionoj bezbednosti* i unapređenju kapaciteta onih koji nad njegovom primenom koji vrše nadzor. Prethodnih godina Narodna Skupština nije adekvatno vršila svoju kontrolnu ulogu u oblasti upravljanja informacijama, i to treba da se promeni.

Zlatko Petrović iz Ministarstva pravde je u početku naglasio da je naše zakonodavstvo po pitanju zaštite podataka o ličnosti usklađeno u najvećoj mogućoj meri sa zakonodavstvom EU. Posebno je istakao da mi nismo imali nikakvu obavezu prema Evropskoj Uniji po pitanju nove Strategije za zaštitu podataka o ličnosti, već je inicijativu za donošenje nove strategije dao Poverenik. Vlada i

Minsitarstvo pravde su prepoznali važnost ove inicijative i osnovana je radna grupa koja je sastavljena od predstavnika svih relevantnih institucija i civilnog sektora. Trenutno se priprema tekst akcionog plana u skladu sa dokumentima u planskom sistemu koji će se odnositi na period od tri godine. U planu je i podizanje kapaciteta za nadzor ustanova, uvođenje ove teme i u opšti obrazovni sistem kroz nastavne jedinice.

Strategija je takođe prepoznala neke segmente koji do sada nisu bili regulisani a trebalo bi da budu pokriveni *Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti*, kao što je biometrija, genetski podaci i veštačka inteligencija. Međutim, Petrović naglašava da Zakon treba da se primeni i kada pravni okvir nije savršen. Treba uzeti u obzir da *Zakon o zaštiti podataka o ličnosti* kao krovni zakon neće rešiti sve probleme, odnosno da će pojedine oblasti (npr. veštačku inteligenciju) ipak zahtevati posebne zakone. Petrović se takođe dotakao krivičnog zakonodavstva i istakao da u Ministarstvu pravde postoji posebna radna grupa koja se bavi izmenama *Krivičnog zakonika*, kao i da postoje moguća rešenja kako bi mogle kazne da se pooštre, pogotovo za pravna lica. Kada se Strategija usvoji, Ministarstvo pravde će poslati poziv svim relevantnim institucijama kao i civilnom sektoru radi formiranja radne grupe koja će se baviti izradom teksta, a Strategija će biti poslata Evropskoj Komisiji na mišljenje. Ideja strategije su realni ciljevi koji mogu da se ispune do kraja 2023. i u skladu sa tim donosiće se akcioni planovi na 3 godine radi pregleda.

Predrag Simović iz Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, naveo je da Ministarstvo nije konsultovano i da prisutni na sednici nisu obavješteni da *Zakon o socijalnoj karti*, koji je donet i na snazi više od godinu dana, nije zakon koji krši ljudska prava. Simović je pojasnio da u Zakonu sporna automatizovana obrada podataka nije predviđena nijednom odredbom, i da je *Zakon o socijalnoj karti* jedan tehnički zakon koji uređuje uspostavljanje i vođenje jednog registra. Tim zakonom je propisan cilj i svrha obrade podataka, sve ono što se traži *Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti*. Takođe je istakao da *Zakon o socijalnoj karti* ne propisuje uslove za ikakvo ostvarivanje prava, i da svakako ne može biti osnov za to što 30000 lica nije uspjelo da ostvari svoja prava.

Ana Toskić Cvetinović se nadovezala na Simovićevo izlaganje i istakla da ona nije kao problem navodila automatsko donošenje odluka, već automatsku obradu podataka iz člana 18 *Zakona o socijalnoj karti*. Ukazuje na pitanje transparentnosti, i navodi da se ne treba kriviti javnost da pogrešno interpretira informacije, jer informacije zapravo nema. Ona je pozvala Ministarstvo da proaktivno ukaže na to koji se sistem primenjuje i zaključila da je najveći problem nepostojanje informacija o tome kako sistem funkcioniše. Još jedna stvar koju je Toskić Cvetinović istakla je, da su tokom procesa izrade Zakona stizala mišljenja od strane nezavisnih institucija u pogledu mana ovih zakonskih rešenja, ali da su ona uprkos tome usvojena. **Jelena Kotević** iz Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, dodala je da je upravo ova institucija u postupku davanja mišljenja na nacrt ovih zakona dala brojne komentare i primedbe, pre svega zbog opasnosti od diskriminacije zbog pojedinih odredaba, a povrhu toga je Zakon usvojen. **Predrag Simović** se osvrnuo na komentare, i insistirao da je svrha obrade podataka u registru socijalne karte automatizacija postupaka i procesa vezanih za postupanje u oblasti socijalne zaštite kao i autorizacija pristupa podacima o socijalnoj karti što je propisano u članu 4.

Kotević je istakla i problem situacije u medijima, konkretno govora mržnje, te da je njihovo istraživanje pokazalo da su predmet govora mržnje u većini slučajeva žene i LGBTQ+ osobe. Poverenik je tim povodom organizovao i nastaviće da organizuje obuke za predstavnike medija na temu govora mržnje u medijima. Navela je diskriminaciju na društvenim mrežama kao relativno novi problem kojim se Poverenik bavi, kao i diskriminaciju zbog upotrebe neke veštačke inteligencije. Zbog toga Poverenik je vrlo aktivan u EKVINET-u (Evropske mreže tela za zaštitu

ravnopravnosti), i neposredo učestvuje u izradi u pisanju standarda na nivou EU koji se tiču veštačke inteligencije.

Zlatko Petrović je kao član radne grupe, u diskusiji je prisutne obavestio o njihovom radu na izmeni *Zakona o krivičnom postupku*. Naveo je da je Ministar pravde osnovao radnu grupu za izmene i dopune ZKP-a, od predstavnika svih relevantnih državnih organa izvršena je analiza postojećeg teksta kao i sve pristigle inicijative se razmatraju. Koordinatorica RG NKEU za Poglavlje 23, **Jovana Spremo**, zatražila je da se informacije o radnim grupama koje rade na izmenama Krivičnog zakonika i Zakona o krivičnom postupku dostave RG NKEU za Poglavlje 23.

Položaj LGBT+ osoba - Zakon o istopolnim zajednicama

Jovana Spremo je na početku drugog panela ukratko objasnila da će se u njemu diskutovati o položaju LGBT+ osoba u Srbiji sa posebnim fokusom na *Zakon o istopolnim zajednicama*. **Dragiša Čalić**, pravni savetnik Komiteta pravnika za ljudska prava, govorio je o potrebi donošenja *Zakona o istopolnim zajednicama* kao i o sprovođenju aktivnosti iz revidiranog akcionog plana. Naveo je da je u *Izveštaju o statusu sprovođenja aktivnosti iz revidiranog akcionog plana za Poglavlje 23 pravosuđa i osnovna prava*, kao jedna od obaveza stoji primena *Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2023. godine* i pratećeg akcionog plana za isti period. Istakao je da je Republika Srbija dužna da obezbedi adekvatan institucionalni kapacitet za primenu pomenute strategije i da je jasno da smanjenja diskriminacije nema bez poboljšanja položaja pripadnika LGBT+ populacije, kao jedne od ranjivih grupa. Takođe, Srbija se obavezala da prati uticaj ova dva instrumenta u pogledu punog poštovanja prava LGBT+ lica, preduzimajući konkretne mere tamo gde je to potrebno. *Izveštaj o sprovođenju strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine* navodi da je položaj LGBT+ osoba u prethodnom periodu unapređen međutim da se neka važna pitanja još uvek nisu otvorila, kao što je je registrovanje istopolnih zajednica. Čalić je takođe napomenuo da je Evropska Komisija protiv rasizma i netolerancije Saveta Evrope boravila prošlog meseca u Republici Srbiji u okviru 6. ciklusa monitoringa gde je jedna od glavnih tema efektivna jednakost i pristup pravima, gde su na završnom sastanku 7. aprila 2023. donete dve prioritete preporuke, od kojih je jedna od njih regulisanje istopolnih zajednica.

Podsetio je da je u februaru mesecu 2021. nakon javne rasprave i dugog rada na tekstu pripremljen nacrt *Zakona o istopolnim zajednicama*. Iako navodi da radna verzija Zakona nije bila idealna i da je posedovala dosta propusta, pohvaljuje javnu raspravu koja je bila duga i temeljna i u kojoj je učestvovao širok spektar pripadnika različitih organizacija i zainteresovanih učesnika, što je doprinelo da se na kraju ipak dođe do relativno dobrog teksta nacrta Zakona. Međutim, iako su druga dva pomenuta zakona usvojena (*Zakon o zabrani diskriminacije* i *Zakon o rodnoj ravnopravnosti*), *Zakon o istopolnim zajednicama* nikada nije došao do Narodne skupštine. Čalić napominje da dve godine nakon toga još uvek nema odgovora zašto *Zakon o istopolnim zajednicama* nikada nije ugledao svetlost dana, i ističe njegovu važnost prvenstveno kao sveobuhvatan *Zakon* koji bi regulisao položaj LGBT+ zajednice, a onda i kao *Zakon* koji bi, zajedno sa pomenuta dva zakona, zaokružio normativno regulisanje zaštite ljudskih prava.

Čalić smatra da je možda i nepotrebno pisanje novog nacrta Zakona, već da treba upotrebiti postojeći tekst Zakona, s obzirom da je tada već postignut konsenzus i da je to mišljenje svih organizacija koje se bave LGBT+ pravima. Kao još jedan problem Čalić navodi da je zbog procesa pristupanja Evropskoj Uniji država bila mnogo spremnija da pristupi regulisanju položaja pripadnika LGBT+ populacije od samog društva. Smatra da je ponižavajuće za LGBT+ zajednicu, ali i za savremeno društvo, to što inicijativa i podrška za regulisanje ovih pitanja nije imala veći odziv u društvu, ali da je svakako sada trenutak da se iskoristi tekst na kome je rađeno pre dve

godine. Kao neke od pitanja koja su regulisana tim Zakonom navodi zaključenje i raskid istopolnih zajednica, prava i obaveze u slučaju bolesti, pitanja zajedničke imovine, poreza, penzije, nasleđivanja i napominje da su to sve prava koja trenutno nisu regulisana i stvaraju probleme za pripadnike LGBT+ zajednice, a takođe ni na koji način ne zadiru u prava građana koja ne pripadaju ovoj zajednici.

Nina Mitić, pomoćnica Ministra za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, se u ime Ministarstva obratila na temu usvajanja *Zakona o istopolnim zajednicama* i upozorila da pravi izazov sledi nakon samog usvajanja kada na red dođe sama implementacija. Istakla je da je ovaj zakon prioritet Ministarstva zajedno sa *Zakonom o rodnom identitetu*, kao da je i Zakon o istopolnim zajednicama u Akcionom planu Vlade Republike Srbije. Složila se da postojeći nacrt zakona treba iskoristiti, ali da u ovom momentu ne znaju da li će to biti i finalna verzija ili će se ići na novu raspravu. Zbog reakcije društva na prvobitnu ideju usvajanja Zakona treba smisliti kako da kada se on usvoji bude implementiran na najbolji način. Mitić navodi da će se Ministarstvo ove godine izjasniti po ovom pitanju, da će s obzirom na to da tekst Zakona već postoji pokušati da ubrzaju proceduru. Kao novinu navela je da će u ceo proces uključiti i verske zajednice.

Jelena Stojanović, zamenica Zaštitnika građana, u uvodu izlaganja je podsetila na rad Zaštitnika građana prethodnih godina na ovu temu i istakla značajne preporuke koje su bile upućene nadležnim ministarstvima, a tiču se *Zakona o istopolnim zajednicama*, kao i *Zakona o rodnom identitetu i diskriminaciji*, a istakla je značaj veze izmene *Porodičnog zakona* u vezi sa ovim zakonima. **Jelena Kotević**, iz Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, ukazala je da ova institucija već godinama unazad u svojim godišnjim izveštajima ističe obavezu donošenja *Zakona o istopolnim zajednicama*. Kada je u pitanju položaj LGBT+ osoba, navodi da njihovi podaci govore da se on nije značajno promenio u prethodnim godinama. Kao najveće probleme ističe diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, ali i socijalnu distancu koja postoji prema LGBT+ osobama kao i govor mržnje u medijima koji je najviše usmeren na njih i žene. U saradnji sa organizacijama civilnog društva koji se bave pravima LGBT osoba zajedno su pokrenuli nekoliko strateških parnica, najviše radi skretanja pažnje na probleme sa kojima se pripadnici ove ugrožene društvene grupe susreću, a takođe i da bi se takva ponašanja ubuduće u što većoj meri sprečila. Kao pozitivne primere prakse u svom godišnjem izveštaju Poverenik je naveo veći broj obuka za zaposlene u organima javne vlasti sa akcentom na senzibilizaciju položaja LGBT osoba, učestaliju primenu člana 54a *Krivičnog zakonika* prilikom kvalifikacije krivičnog dela motivisanog mržnjom, održani su prateći događaji u okviru Nedelje ponosa, kao i da je uočeno povećano obraćanje Povereniku za zaštitu ravnopravnosti od strane organa javnih vlasti u cilju pozitivnog rešavanja zahteva transrodnih i transpolnih osoba za upis promene ličnog imena i oznaka pola i izdavanja diplome.

Kako je navela, ključni problemi ostaju formalna zabrana okupljanja učesnicima Evroprajda, zatim položaj transrodnih i transpolnih osoba u pogledu pravne tranzicije, nedonošenje Zakona o istopolnim zajednicama, i prisutno nasilje, diskriminacija i socijalna distanca prema LGBT+ osobama. Navela je da je Poverenica tokom održavanja Nedelje ponosa pokušala svojim radom da ublaži negativni narativ koji je pratio od početka ovu manifestaciju. Složila se sa Ninom Mitić da je sa organizacijom same manifestacije trebalo mnogo ranije da se krene, radi pripreme društva, kao i zbog lakšeg senzitivisanja javnosti u pogledu budućeg Zakona o istopolnim zajednicama. Zaključila je da Srbija mora da uloži mnogo više napora u poboljšanje položaja LGBT osoba u našoj zajednici, a samim tim i u donošenje Zakona. **Zlatko Petrović** iz Poverenika za informacija od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti je podsetio na član 17 *Zakona o zaštiti podataka o ličnosti* koji izričito zabranjuje obradu podataka o seksualnom životu i o seksualnoj orijentaciji građana osim u izuzetnim slučajevima koji su takođe Zakonom propisani.

Filip Vulović iz Civil rights defenders-a, najavio je da je Beogradski Prajd ove godine zakazan za 9. septembar 2023. godine, odnosno da će Šetnja ponosa biti ovog dana, a da će se Nedelja ponosa i propratna dešavanja odigrati u periodu 4. do 10. septembra. Primarni zahtev ostaje usvajanje Zakona o istopolnim zajednicama. Vulović smatra da dijalog sa verskim zajednicama neće imati dobar ishod, s obzirom na izjave pojedinih istaknutih pripadnika tih zajednica. On smatra da sitne izmene koje su planirane u nacrtu Zakona, kao što su je zamena sklapanja braka kod matičara registracijom partnerstva kod notara, takođe neće naići na prihvatanje od strane LGBT+ zajednice jer su ponižavajuće i od tog svečanog čina pravi administrativni posao. Vulović je postavio pitanje koji se to uslovi čekaju kako bi se nastavilo sa usvajanjem zakona, s obzirom da su države u našem regionu prethodnih godina sve usvojile zakone o istopolnim zajednicama, a neke čak i omogućile i veći nivo prava. Istakao je da zajednica želi da se ministar Žigmanov izjasni i po pitanjima važnim za ovu zajednicu, podsećajući na izostajanje reakcije na pokušaj ubistva gej mladića u parku Manjež, pre par meseci. Na kraju svog izlaganja je pozvao nadležne institucije da se oglase po pitanju konkretnih rokova za podnošenje predloga zakona Narodnoj Skupštini kako bismo svi zajedno mogli da počnemo da radimo na njemu, kao i na pripremanju društva na novu pravnu regulativu.

Nina Mitić je objasnila da su verske zajednice takođe deo društva i da se dijalog ipak mora voditi i sa njima kako bi se došlo do zajedničkog rešenja koje je najbolje za sve. Ona je rekla da će dijalog sa verskim zajednicama otpočeti do leta. će primedbe na rad ministru Žigmanovu proslediti, ali je i navela da konkretan rok za pripremu predloga zakona još uvek ne postoji. Ipak, navela je da su se zvanično obratili premijerki i da očekuju prijem. **Nikola Radojlović**, šef odseka za antidiskrimacionu politiku MLJMPDD, istakao značaj i pomoć Saveta Evrope prilikom pripreme nacrtu zakona. Radojlović je naveo da nova faza projekta Saveta Evrope podrazumeva dve aktivnosti vezano za ovu temu, a to su promocija zakonskih rešenja nacrtu *Zakona o istopolnim zajednicama* i stvaranje preduslova za rešavanja pitanja interseks osoba. Radojlović je naveo da su bili u obavezi da predlože rokove kada će se ove dve aktivnosti realizovati, te da je to planirano od septembra do decembra 2023. Istakao je da se održala prva sednica Saveta za praćenje i sprovođenje strategije prevencije i zaštite od diskriminacije i da je inicirana radna grupa koja bi se formirala od članova Saveta koja će razmatrati zakonske mogućnosti za zakonsko regulisanje položaja interseks osoba. Radojlović smatra da je ključno uspostaviti kontakt među svim nadležnim institucijama, predstavnicima organizacija civilnog društva kao i predstavnicima iz same zajednice i njima pružiti adekvatnu pravnu i zdravstvenu podršku. On takođe smatra da je neophodno da se pitaju predstavnici crkve s obzirom da oni imaju veliki uticaj u društvu. Što se tiče uslova za podnošenje predloga zakona, Radojlović objašnjava da treba imati sluha kada je pravi trenutak za tako nešto iz razloga da zakon ne bi opet pao drugi plan zbog drugih stvari koje se trenutno dešavaju u državi, a za državu su od većeg prioriteta.

Vuk Raičević, pravni savetnik Beogradskog centra za ljudska prava, je na početku svog izlaganja upozorio na opasnost pravnih praznina, i podsetio da LGBT+ populacija živi pravnu prazninu ceo svoj život. Navodi da se on ne slaže sa stavom da su okolne države koje su usvojile *Zakon o istopolnim zajednicama* imale bolji politički trenutak od nas, s obzirom na to da se Crna Gora nalazi u sličnoj situaciji kao i Srbija, a da je u Hrvatskoj zakon naišao na brojna neslaganja među građanima, uključujući i Katoličku crkvu, kojoj pripada preko 90% Hrvata. S toga, Raičević poziva sve zainteresovane strane koje su uključene u proces usvajanja zakona, da naprave korak napred i da se ova velika pravna praznina konačno reguliše. Smatra da je Srbija napravila veliki korak pre većine evropskih država time što je uključila interseks osobe u *Zakon o zabrani diskriminacije*, te da i zbog toga nema razloga da zaostajemo u regulisanju istopolnih zajednica. Takođe je spomenuo novi instrument koji je Srbija pripremila, a tiče se uključivanja principa *da niko ne bude izostavljen* u zakonska i strateška dokumenta Republike Srbije. U skladu sa tim postoje i preporuke UPR-a, a i u novom ciklusu se očekuju preporuke UN-a na ovu temu. Raičević je

podsetio i na presudu Evropskog suda za ljudska prava gde je navedeno da istopolne zajednica moraju biti na nekin način regulisane u svakoj državi.

Spremo se još jednom osvrnula na dijalog sa verskim zajednicama. Navela je da bi bilo poželjno da ministarstvo obavesti RG NKEU za Poglavlje 23 o budućim planovima koji su vezani za poboljšanje položaja LGBT+ osoba. Ona je dodatno naglasila da ne treba da dozvoli da Srbija kao sekularna država dozvoli da crkva poljulja rešenje do kojeg se došlo na inkluzivnih javnoj raspravi.

Zaključci i preporuke:

1. **Implementacija novih pravosudnih zakona:** RG NKEU za Poglavlje 23 je pratila usvajanje pravosudnih zakona, kao i izbor istaknutih pravnika, koji nije proceduralno sporveden na adekvatan način. Važno je osigurati dobar početak primene ovih zakona i njihovo dosledno sprovođenje u skladu sa novim propisima. Preporučuje se kontinuirani rad i međusobna koordinacija informacija o njihovoj implementaciji, kao i na pripremi podzakonskih akata;
2. **Nacionalna strategija za borbu protiv korupcije:** Nacrt nove Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije treba da pokrije 11 rizičnih oblasti i da bude usvojen nakon kolektivne diskusije i unapređivanja. Potrebno je nastaviti dijalozi između Ministarstva pravde i Saveta za borbu protiv korupcije trebaju se nastaviti radi prevazilaženja problema u ovoj oblasti;
3. **Zaštita podataka o ličnosti:** Važno je započeti ispunjavanje obaveza usklađivanja sektorskih propisa sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. Treba poboljšati sudsku zaštitu prava i povećati svest rukovalaca podacima i građana o njihovim pravima. Preporučuje se unapređenje pravnog okvira, razdvajanje dva režima zaštite podataka o ličnosti i rad na pitanjima poput curenja informacija iz institucija;
4. **Strateški okvir iz oblasti osnovnih prava:** Potrebno je što pre nastaviti rad na izradi *Strategije za rodno zasnovano nasilje*, kao i *Akcionog plana za nacionalne manjine*, na čemu su radne grupe počele sa radom još pre godinu dana.
5. **Krivično zakonodavstvo:** U skladu sa informacijama dobijenim na sednici, informisati RG NKEU za Poglavlje 23 o sastavu i dosadašnjem radu radnih grupa koje rade na nacrtu Krivičnog zakonika i Zakona o krivičnom postupku;
6. **Zakon o istopolnim zajednicama:** Što pre nastaviti sa radom na pripremi predloga Zakona o istopolnim zajednicama i otpočeti sa kampanjom senzibilisanja javnosti. Uspostaviti međusobnu koordinaciju rada Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog i organizacija civilnog društva, za šta RG NKEU za Poglavlje 23 stavlja svoje kapacitete na raspolaganje.